

najširi narodni slojevi." (Jezik, 1970/71, br. 5) (74);

- rubriku Jezične dileme ispunjavao je od 1976. do početka 1977. svojim bilješkama o jeziku svakoga utorka. Gotovo svaka bilješka upućivala je čitaoca kako da postupi kad je u dilemi koju riječ da upotrebi, izraz, konstrukciju... I svaki put je sugerirao "hrvatsku" i šikanirao "srpsku" (100).

Zlatko VINCE

- u knjizi "Putovima hrvatskoga književnog jezika" otišao je najdalje u nacionalističkom iskrivljavanju povijesti jezika i aluzijama na jezičnu neravnoprav-

nost Hrvata. U uvodu dokazuje da nije nikad bilo niti će biti jedinstvenog jezika Hrvata i Srba. Na toj tvrdnji zasniva svu knjigu. Glorificira protivnike Bečkog dogovora 1850. Hvali bana Jelačića, a Vuka Karadžića proglašava laikom i nabraja mu mane i pogreške. Tretira jezik kao da na teritoriju Hrvatske nikada nisu živjeli Srbi. Insistira na jezičnom purizmu pod svaku cijenu. Često se ispomaze krivim interpretiranjem iz Krležinih djela. Zaključna Završna riječ djeluje kao patetičan nadgrobnni govor nad položajem hrvatskoga književnog jezika (104).

Nataša Bašić

TEŠKOĆE U LEKTORSKOM POSLU NA HRVATSKOM RADIJU

Govoriti o lektorskom poslu na Hrvatskom radiju, o teškoćama koje ga prate, možemo početi i tako da slikovito opišemo jednu od situacija, svakodnevnih u našoj redakciji vijesti. Na lektorski stol dolaze i rečenice slične ovoj, koja objašnjava da Afrika napušta jednopartijski sustav: *Poznavaoći prilika u Africi skloni su mišljenju da je današnji trend rezultat i bojzani da će Zapad teže dresiti kesu za neophodnu ekonomsku pomoć anemičnim državnim blagajnama onih zemalja koje se opiru višestranačkoj demokraciji.*

Treba zamisliti da će za pet minuta vijest biti pročitana u studiju. Prije toga treba je lektorirati lektor i prepisati dakti-

lograf. U takvom vremenskom tjesnacu lektor mora jezično, a to znači gramatički i pravopisno korektno, te stilski primjerenom hrvatskom književnom jeziku uobličiti tekst. Za to je potrebno jezično znanje, brzina i koncentracija, jer je u redakcijama vijesti obično velika gužva i buka, piše se istodobno i na tri pisača stroja, zvone telefoni, govori više ljudi uglas. I rečenica s početka teksta ide u eter otprilike u sljedećem obliku: *Znalci stanja u Africi misle da su sadašnje prilike posljedica i straha da će Zapad teže pružiti nužnu ekonomsku pomoć siromašnim državnim blagajnama zemalja koje se opiru demokraciji.*

Na ovaj sam način htjela pokazati koje su teškoće u lektorskom poslu. Željela sam istaknuti da i nije lako biti lektor, čiji je sav posao usmjeren na njegovanje i čuvanje jezične kulture.

A jezična kultura jest stupanj slaganja s normama u određenom jeziku (gramatičkom, pravopisnom, leksičkom, ortopskom). To je ona razina koju smo dosegli, kao pojedinci i kao cjelina, u ovladavanju standardom. Često se prigovara i kaže da smo nepismeni, udaraju u oči loš stil i jezične nepravilnosti, što je posljedica neznanja i nemara.

U čuvanju i njegovanju jezične kulture veliku zadaću imaju lektori. Kao čuvari jezične norme oni moraju jezično znanje produbljivati, moraju upoznavati sastav, sustav i strukturu jezika i na temelju stečenog znanja trebaju ispravljati, dotjerivati tekst. Pritom je vrlo važno da ljude, one s kojima rade i one za koje rade, potaknu da svladaju književni jezik, da govore standard.

Najviše teškoća u lektorskom poslu bilo je prije nedavnih političkih promjena, i to ne iz lingvističkih, jezičnih razloga, nego iz političkih razloga, zbog političke prisile i nastojanja da se jezik unificira. Desetljećima je bilo nametnuto mišljenje, zapravo službeno stajalište o jeziku, da pomno njegovati i neometano razvijati hrvatski jezik znači zapravo kršiti i potiskivati jezična prava Srba. Upravo zbog toga izbačene su i potisnute iz jezika mnoge hrvatske riječi. Sada se ta nepravda ispravlja, te se riječi ponovno vraćaju u život i zauzimaju u jeziku mjesto koje im pripada.

Npr. u hrvatskom se nije smjela čuti riječ *vojarna*, koja u njemu ima dugu tradiciju, koja osim toga upotpunjava semantički niz vojnik - vojska - vojarna, koji je riječ *kasarna* prekidala. Također, u obliku vojašnica ta riječ kontinuirano postoji u

slovenskom jeziku, poštedenom političkih prisila.

Danas se u vezi s tim, da ih tako nazovem, novim riječima javlja drugi problem. Neki, naime, mjere stupanj hrvatstva time upotrebljava li se isključivo npr. izvješće ili djelatnik, što je znak neznanja i novo nasilje u jeziku. Tako su neki novinari počeli iskorištavati samo imenicu *djelatnik* za svakoga tko radi, što nije točno. Naime, djelatnik je onaj koji stvara, to je sposobna, kreativna osoba, s jasno potvrđenim rezultatima svoga rada. A oni koji rade u nekoj ustanovi jesu namještenici i, već prema vrsti posla koji obavljaju, dijele se na službenike i radnike.

Jednako, govorimo li *uhititi*, *uhićenje*, *uhicenik*, ne bismo smjeli potisnuti njihove konkurente *zatvoriti*, *zatvorenik*, *privesti*, *pritvoriti*, *uhvatiti*. Te se riječi odnose na istu pojavu, ali ne znače sasvim isto: nijedna nije suvišna, a svaka može biti i bolja, već prema značenju i svrsi.

Promjene u jeziku poželjne su, ali se prema njima treba odnositi s punom odgovornošću. Treba uzeti u obzir i mlađu tradiciju, ako se učvrstila i ako je općeprihvaćena. Tako, iako *Europa* slijedi hrvatsku tisućugodišnju tradiciju da se stare grčke riječi preuzimaju u onom liku koji su imale u latinskom jeziku i stoga ima jak jezični razlog da bude prihvaćena, postoje i sociolingvistički razlozi, koji podupiru upotrebu oblika *Evropa*, *Evropski*, *Evropljanin*. Budući da se upotrebljava od kraja 19. st., *Evropa* je postala naša jezična tradicija, postoji u jezičnoj svijesti svih nas i ne protivi se našem jezičnom osjećaju. Mislim da u tom i sličnim slučajevima odabir treba prepustiti vremenu, jezičnoj

praksi, a ne lektorskim zahvatima. Kad govorimo o prošlom vremenu, treba reći nešto o Tanjugu, koji je umnogome kvario hrvatski jezik. Ta jedina jugoslavenska novinska agencija imala je monopol na vijesti i monopol na jezik. Bio je to srpski jezik, koji smo mi lektori prevodili, mijenjali, ispravljali, ali to se smjelo raditi samo do jedne granice, ne dalje.

Sada su prilike druge. Prestao je pritisak na naš jezik, prestalo je njegovo rashvaćivanje i to je znatno olakšalo lektorski posao. Ostale su teškoće specifične za rad u novinarstvu, posebice za rad na radiju. Mi na radiju čitamo različite vrste tekstova, agencijske vijesti, izvještaje, novinarske osvrtne, komentare, reportaže. Što je vezano za rad u redakciji informativnog programa. Kroz naše ruke prolaze i tekstovi koji se emitiraju na Trećem programu našeg radija (radio-drame, radio-romani, glazbeni osvrti i glazbene kritike, teški znanstveni tekstovi).

Radijska vijest, znanstveni tekst, osvrt na neki događaj zahtijevaju različit lektorski pristup.

Tako npr. filozofski i općenito znanstveni tekst podnosi strane izraze, apstraktne imenice, neologizme koji su nepotrebni, koji su čak smiješni u publicističkom jeziku. Specifično je imensko

izražavanje i dugačke rečenice. Ipak i tu se nastojimo služiti uglavnom glagolima, glagolskim izrazom, koji je primjereniji našem jeziku. I tu treba paziti na mjeru, treba paziti da se znanstveni jezik ne pretvori u pripovjedački jezik. Naime, jasne i određene pojmove nije moguće uvijek zadovoljiti glagolskim opisom.

Jezik s kojim na Radiju imamo najviše posla jest novinarski jezik, čija je zadaća da jasno i određeno obavijesti, a koji je zbog brzine i potrebe preglednosti klišeiziran, pa govorimo o svojevrsnoj ukalupljenosti. Osnovni je zahtjev i težnja novinarskog jezika najkraća i najrazumljivija komunikacija, taj jezik treba biti jasan i sažet. On ne podnosi ovakvu rečenicu koja je stigla u našu redakciju. Radi se o tome da je Sabor Republike Hrvatske podržao program gospodarske politike:

Tim se programom osiguravaju konkretne pretpostavke za bitan iskorak prema transformaciji u suvremeno tržišno gospodarstvo.

U toj rečenici nije zadovoljen nijedan uvjet novinarskog jezika. Rečenica je vrlo komplicirana, nerazumljiva. Nakon lektorske intervencije ona ima sljedeći oblik: *Njime se osiguravaju promjene u suvremenom tržišnom gospodarstvu.*

Jasenska Ružić

O NEKIM POJAVAMA U BIROKROATSKOM JEZIKU

coma često bonski dopisnik Hrvatske radio-televizije u svojim izravnim javljanjima upotrebljava ime *Udružene Države Amerike*

za zemlju koju već desetljećima nazivamo hrvatskim imenom *Sjedinjene Američke Države*. Zašto je dopisnik promijenio hrvatsko ime SAD, to on sigurno zna, no za prosječno obrazovana slušatelja i gledatelja novo ime nije obično.